

ЕКОНОМІЧНА ТА СОЦІАЛЬНА ГЕОГРАФІЯ

УДК 911.3:314(447)

Ольга ЗАСТАВЕЦЬКА, Леся ЗАСТАВЕЦЬКА

ШЛЯХИ ОПТИМІЗАЦІЇ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ В УКРАЇНІ

Розглянуто основні шляхи оптимізації розвитку сільських територій в Україні. Особливо велика увага приділяється їх багатофункціональному спрямуванню, а саме розвитку на цих територіях окрім галузей сільського господарства та підприємств з переробки його сировини ще й широкої мережі підприємств сфери послуг (освіта, культура, медичне обслуговування та торгівля), виробництва будматеріалів, ремонту сільськогосподарської техніки та автомобілів, рекреації та туризму тощо.

Ключові слова: розселення населення, сільські території, тип освоєння території, конкурентоздатність, аграрна політика.

Постановка проблеми у загальному вигляді. У сучасний період аграрна політика не спроможна вирішувати питання розвитку поселень, підвищення рівня життя їх мешканців необхідна така політика, що забезпечить різноплановість сільської економіки, деаграризацію сільських територій. Це пов'язано із розвитком неаграрних видів діяльності, передусім малих підприємств з переробки сільськогосподарської сировини, ремонту сільськогосподарської техніки і автомобілів, видобутку і виробництва будматеріалів, тари та ін. За роки економічної кризи такі підприємства призупинили свою діяльність. Тому необхідне їх відродження і створення нових.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Все більше українськими вченими усвідомлюється необхідність реалізації політики сільського розвитку, яка створила б умови для комплексного розвитку сільських територіальних громад (О. Максим'юк, Д. Мотрунч, І. Прокопа, Л. Шепотько, 1998; В. Джаман, 2003; А. Доценко, 2003; О. Шаблій, 2003; Я. Олійник і А. Степаненко, 2003-2010; В. Круль, 2004; М. Барановський, 2005; М. Заячук, 2005; М. Пістун, 2005; П. Сухий, 2005; О. Онищенко і В. Юрчишин, 2006; О. Павлов, 2006; 2010 та ін.).

Мета дослідження. Окреслити основні напрями розвитку сільських територій в Україні.

Виклад основного матеріалу. У сільському господарстві відбулося становлення нових господарських відносин на принципах приватної власності на землю і майно. Це привело до посилення ролі домогосподарств, відродження великих товарних підприємств на нових засадах, створення нових видів господарських об'єктів – акціонерних товариств, приватних підприємств у сільському господарстві.

Необхідна загальноекономічна і ринкова база для перебудови великих сільськогосподарських підприємств, сектор дрібних, приват-

них ферм стримується відсутністю капіталу. За нагромадженням останнього відбудеться розвиток дрібного фермерства. Невеликі за людністю села можуть бути основою сімейних ферм, але вони розвиваються повільно через невеликі доходи селян. Підвищення ефективності сільськогосподарського виробництва є важливим чинником "закріплення" людей у селах, запорукою стабілізації людності поселень.

Стимулювання розвитку аграрного сектора відбувається через фіксовану підтримку держави. Однак дослідження українських економістів свідчать, що державні дотації сільського господарства не завжди дають позитивний результат: при значних фінансових вливаннях в аграрну сферу відбувається подальша деградація сіл, субсидування сільського господарства більше псує (розбещує), ніж стимулює, розвиток аграрного сектора [3, с. 189]. Тому вони більше схиляються до способу підтримки аграрного сектора, який існує в країнах Євро-союзу, по лінії: "активна підтримка цін на агропродукцію – традиційна підтримка сільськогосподарського виробництва – підтримка розвитку сільських територій". Отже, державну підтримку необхідно надавати не сільському господарству, а вкладати бюджетні гроші у наукомісткі технології, розвиток сфери послуг та розвиток несільськогосподарських видів діяльності на сільських територіях. Тобто, держава має підтримувати аграрну сферу у комплексі із сільським розвитком загалом. У селах має бути створена нова сільська економіка, у складі якої повинні тісно поєднуватись аграрні і неаграрні види діяльності.

Важливу роль у розвитку сільських поселень відіграватимуть філії великих компаній, які є конкурентоздатними у ринковому середовищі. Це, перш за все, ті, які можуть надавати послуги з агробізнесу, ремонту сільськогосподарської техніки і автомобілів. Активізації соціально-економічного розвитку сіл можуть сприяти новітні технології у сільському госпо-

дарстві, внаслідок розширення інформаційної бази господарств набудуть чинності виробничо-наукові інформаційні центри.

Зважаючи на те, що аграрна сфера тривалий час була основою розвитку сільських територій, і процеси, що відбувалися в них, призвели у кінцевому результаті до зменшення їх людності, деградації, тепер змінилася парадигма розвитку сільських поселень. У територіальних громадах села мають бути поліфункціональними, аграрний сектор має бути доповнений іншими видами господарської діяльності (рекреація, сфера послуг, переробка сільськогосподарської і мінеральної сировини). Розвиток сільських територій українські економісти трактують як досягнення чітко спрямованого і реально досяжного стратегічного майбутнього сільського господарства, села і селянства в інтересах кожного з них, всіх разом і країни в загальному. При цьому визначальна роль відводиться селу, сільському соціуму. "Такий соціум, зазначає М. Барановський, необхідно розглядати у широкому трактуванні, тобто з врахуванням його духовної, культурної і етнічної особливості" [1, с.144].

Важливе значення у сільській місцевості має сфера послуг, передусім освіта, культура, медичне обслуговування та торгівля, а також розвиток систем газо-, водо-, тепlopостачання. Ця галузь мусить бути перебудована відповідно до перебудови систем розселення. На зміну ступінчастій територіальній організації цієї галузі поступово прийде організація логістично-мережевої структури видів обслуговування, що орієнтуватиметься на потреби верств населення з відповідним рівнем доходів. У сучасних умовах ступінчаста система обслуговування населення ще збережеться, але зазнає певних змін. Так, ця система найбільше виявлена в освіті, охороні здоров'я і передбачає розподіл послуг між різними видами поселень у системах розселень. За умови формування територіальних громад у їх центрах буде сконцентровано набір об'єктів соціальної інфраструктури, які забезпечуватимуть повсякденні і періодичні потреби жителів громади: амбулаторії чи поліклініки, лікарні, середні школи, бібліотеки, клуби, пошта, відділення зв'язку та банків, спеціалізовані торговельні заклади, майстерні з ремонту, ринки тощо. А у т.зв. периферійних селах, що входять до складу громади, розміщуватимуться ті заклади, які забезпечують повсякденні потреби людей: фельдшерсько-акушерські пункти, магазини, початкові чи неповні середні школи, дитсадки, пошта тощо.

Важливою галуззю, яка у майбутньому може деякою мірою активізувати соціально-економічний стан сільських, передусім невеликих, поселень у може стати сільський зелений туризм. При відносно невеликих матеріальних затратах селяни можуть отримувати значні доходи за рахунок використання природних рекреаційних ресурсів. Такі ресурси є на всій території України. Залучення до відпочинку у сільській місцевості міських жителів сприятиме підвищенню рівня життя селян, поліпшенню благоустрою сільських садіб. Для розвитку зеленого туризму необхідно розвивати в сільській місцевості транспортну мережу, сферу послуг, зацікавити селян в успіху справи. Розвиток неаграрних видів діяльності розширює сферу зайнятості сільських жителів, збільшує їх дохід, що може вплинути на стабілізацію чисельності жителів, припинення їх міграції за межі поселень (а нерідко й за кордон). Це також сприяє формуванню бюджету поселень, кошти з якого можуть бути інвестовані у розвиток громади. Вищий рівень диверсифікації сільської економіки зменшує залежність доходів від сільськогосподарської діяльності, які визначаються мінливими цінами на сільськогосподарську продукцію.

Впровадження нових форм і видів виробничої діяльності у селах різних регіонів має здійснюватись, виходячи із ресурсного потенціалу території (людського, поселенського, природного та ін.), особливостей розміщення поселення, з врахуванням традиційних занять його жителів, їх кваліфікації і бажання.

Для аграрно-промислових регіонів це може бути переробка сільськогосподарської сировини, виробництво будівельних матеріалів, зелений (аграрний і екологічний), сакральний, спортивний та інші види туризму, підприємництво у сфері послуг, розвиток народних промислів та ін.

Але дуже важливо, щоб у кожному селі чи громаді такі види були впроваджені, що значно підвищить потенціал населеного пункту, розширить можливості виконання ним інших функцій (рис. 1).

Органи державної влади і місцевого самоврядування повинні стимулювати розвиток неаграрних видів господарської діяльності у всіх селах громад, а особливо у т.зв. периферійних селах, де рівень зайнятості населення низький, рівень життя і його якість є невисокими. Тим самим будуть забезпечуватися приблизно однакові умови життєдіяльності населення у всіх поселеннях громади. Всі поселення, незва-

жаючи на величину, будуть поліфункціональними, в них будуть максимально забезпечу-

ватися повсякденні потреби людей.

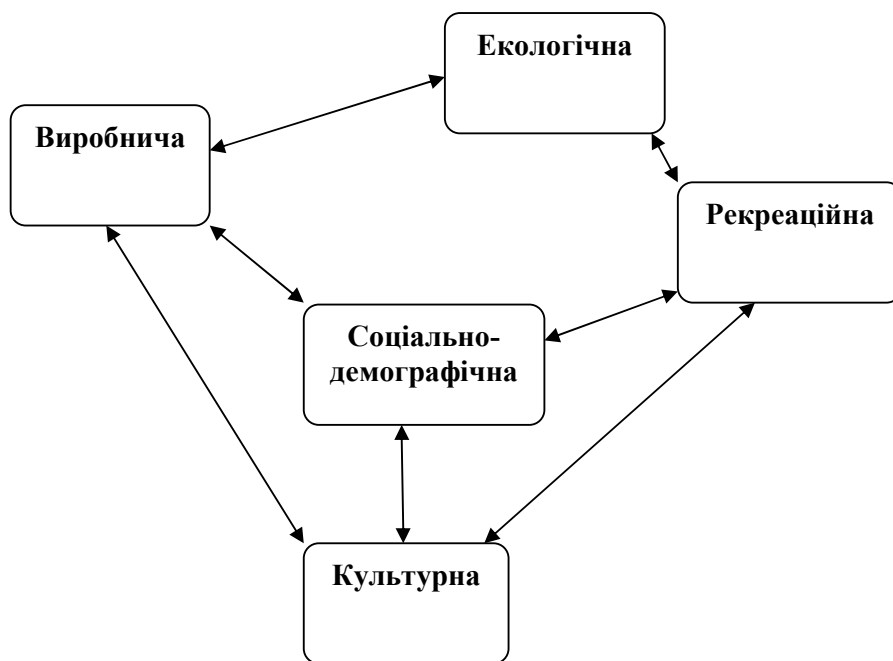

Рис. 1 Функції сільських територій

Висновки. Отже, основною метою розвитку сільських територій на сучасному етапі є зростання якості життя людей за рахунок підвищення ефективності функціонування сільського господарства та розвитку неаграрних видів діяльності за умов збереження екосистем. Це відповідає пріоритетам політики розвитку сільських територій країн ЄС – "конкурентоспроможність, середовище та управління земельними ресурсами, багатофункціональне село та якість життя" [2, с.37]. Ці пріоритети певною мірою знайшли відображення у "Концепції загальнодержавної програми сталого розвитку сільських територій до 2020 р." (2010 р.), яка акцентувала увагу не тільки на розвитку

сільського господарства, але й на переробній галузі, соціальних (демографія, безробіття, бідність, заробітчанська міграція, соціальна інфраструктура) та екологічних аспектах сільського розвитку. Закон України "Про основні засади державної аграрної політики на період до 2015 р." (2005) також декларує комплексний розвиток сільських територій як одну із стратегічних цілей державної політики. До напрямів такого розвитку він відносить: розвиток соціальної інфраструктури, регулювання розвитку депресивних територій, вирівнювання умов життєдіяльності міського і сільського населення, підвищення зайнятості та ін.

Література:

1. Барановський М.О. Наукові засади суспільно-географічного вивчення сільських депресивних територій України: монографія / М.О.Барановський. – Ніжин: ПП Лисенко М.М., 2009. – 396 с.
2. Прутула Х.М. До питання про роль і місце сільських територій в сучасній економічній політиці держави / Х.М.Прутула // Регіональна економіка. – 2010. – №3. – С.37-45.
3. Сільський сектор України на рубежі тисячоліть: [у 2-х томах]. Т.1. – Потенціал сільського сектора / [Л.О.Шепотко, І.В.Прокопа, С.О.Гудзинський та ін.]. – К.: Інститут економіки НАН України, 2000. – 296 с.

References:

1. Baranovs'kyj M.O. Naukovi zasady suspil'no-geohrafičnogo vyvčennja sil's'kych depresyvnyc terytorij Ukraïny: monohrafiija / M.O.Baranovs'kyj. – Nižyn: PP Lysenko M.M., 2009. – 396 s.
2. Prytula Ch.M. Do pytannja pro rol' i misce sil's'kych terytorij v sučasnij ekonomičnij polityci deržavy / Ch.M.Prytula // Rehional'na ekonomika. – 2010. – #3. – S.37-45.
3. Sil's'kyj sektor Ukraïny na rubeži tysjačolit' : [u 2-ch tomach]. T.1. – Potencial sil's'koho sektora / [L.O.Šepot'ko, I.V.Prokopa, S.O.Hudzyns'kyj ta in.]. – K.: Instytut ekonomiky NAN Ukraïny, 2000. – 296 s.

Резюме:

Заставецкая О.В., Заставецкая Л.Б. ПУТИ ОПТИМИЗАЦИИ РАЗВИТИЯ СЕЛЬСКИХ ТЕРРИТОРИЙ В

В статье рассматриваются основные пути оптимизации развития сельских территорий в Украине. Особенно большое внимание уделяется их многофункциональному направлению, а именно развития на этих территориях кроме отраслей сельского хозяйства и предприятий по переработке его сырья еще и широкой сети предприятий сферы услуг (образование, культура, медицинское обслуживание и торговля), производства стройматериалов, ремонта сельхозтехнику и автомобилей, рекреации и туризма и др.

При этом, внедрение новых форм и видов производственной деятельности в селах разных регионов осуществляться, исходя из ресурсного потенциала территории (человеческого, поселенческого, природного и др.), Особенностей размещения поселения, с учетом традиционных занятий его жителей, их квалификации и желания. Внедрение новых форм и видов производственной деятельности в селах разных регионов осуществляться, исходя из ресурсного потенциала территории (человеческого, поселенческого, природного и др.), Особенностей размещения поселения, с учетом традиционных занятий его жителей, их квалификации и желания.

Комплексное развитие сельских территорий на сегодняшний день должно стать одной из стратегических целей государственной политики. Направлениям такого развития относятся: развитие социальной инфраструктуры, регулирования развития депрессивных территорий, выравнивание условий жизнедеятельности городского и сельского населения, повышение занятости.

Ключевые слова: расселение населения, сельские территории, тип освоения территории, конкурентоспособность, аграрная политика.

Summary:

Zastavetska Olga, Zastavetska Lesya. DIRECTIONS OPTIMIZATION RURAL DEVELOPMENT IN UKRAINE.

This article examines the main ways to optimize the development of rural areas in Ukraine. Particular attention is paid to their multifunctional character, namely the development of these areas except agriculture and enterprises for the processing of raw materials is also wider service industries (education, culture, health care and trade), production of building materials, repair equipment and vehicles, recreation and tourism and more.

Thus, the introduction of new forms and production activities in the villages of different regions should be made based on resource potential areas (human, settlement, natural, etc.), Especially the placement of settlement, taking into account traditional occupations of its inhabitants, their qualifications and desire. The introduction of new forms and types of productive activities in rural areas in different regions should be made based on resource potential areas (human, settlement, natural, etc.), Especially the placement of settlement, taking into account the traditional occupations of its inhabitants, their qualifications and desire.

Development of rural areas today have become one of the strategic objectives of public policy. By direction of this development include: development of social infrastructure, regulation of depressed areas, alignment living conditions of urban and rural population, increasing employment This article examines the main ways to optimize the development of rural areas in Ukraine. Particular attention is paid to their multifunctional character, namely the development of these areas except agriculture and enterprises for the processing of raw materials is also wider service industries (education, culture, health care and trade), production of building materials, repair silhospodarskoyi equipment and vehicles, recreation and tourism and more.

Thus, the introduction of new forms and production activities in the villages of different regions should be made based on resource potential areas (human, settlement, natural, etc.), Especially the placement of settlement, taking into account traditional occupations of its inhabitants, their qualifications and desire. The introduction of new forms and types of productive activities in rural areas in different regions should be made based on resource potential areas (human, settlement, natural, etc.), Especially the placement of settlement, taking into account the traditional occupations of its inhabitants, their qualifications and desire.

Development of rural areas today have become one of the strategic objectives of public policy. By direction of this development include: development of social infrastructure, regulation of depressed areas, alignment living conditions of urban and rural population, increasing employment

Keywords: population settlement, rural areas, the type of land development, competitiveness, agricultural policy.

Рецензент: проф. Ішук С.І.

Надійшла 27.10.2014р.

УДК 911.2(477.75)

Юрій КИСЕЛЬОВ

КРИМ ЯК УКРАЇНСЬКИЙ ГЕОПРОСТІР

Відзначено, що Кримський півострів посідає непересічне місце в геопросторі Східної Європи. Розглянуто деякі геополітичні та геософічні аспекти різноманіття ландшафтів Криму та їхньої "внутрішньої сутності". Висвітлено історико-географічні особливості розвитку Криму як етнічно мозаїчного регіону. Наголошено на внутрішній неоднорідності Кримського півострова як у природному, так і суспільно-географічному аспектах. Запропоновано один із напрямків адміністративно-територіального реформування Криму після відновлення